

ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK UYGULAMALARDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Zeki KARATAŞ¹, Aliye MAVİLİ²

Öz

Bu çalışmanın amacı; çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların çocuğun psiko-sosyal gelişim özelliklerine ve çocuk hakları ilkelerine uygun olarak yerine getirilip getirilmediğini çocukların ve alanda çalışanların görüşlerinin alınması yoluyla anlamaya çalışmaktır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çocuk adalet sisteminin çok disiplinli yapısı nedeniyle örneklem seçiminde amaçsal yaklaşım kullanılmış ve maksimum çeşitliliğin sağlanmasına özen gösterilmiştir. Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Verilerin analizinde tümevarımcı bir yaklaşımla NVivo Nitel Veri Analizi Programı'ndan yararlanılmış ve katılımcıların görüşleri doğrultusunda öncelikle ortak kavramsal kodlar oluşturulmuş, sonrasında da alt tema ve temalara ulaşılmıştır.

Araştırma sonucuna göre; çocuk adalet sistemi uygulamalarında refah yaklaşımı yerine cezalandırma yaklaşımının benimsendiği; adli kolluk, soruşturma, kovuşturma ve ceza infaz aşamalarında çocuk haklarına ve çocuğun psiko-sosyal gelişimine uygun davranılmadığı, sistemin çocukları yeniden toplumsallaştırmada yetersiz kaldığı, müdahaleye rağmen çocukların suç işlemeye devam ettiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Adalet Sistemi, Suça Sürüklenen Çocuklar, Sosyal Hizmetler, Onarıcı Adalet, Çocuk Hakları.

* Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazarın danışmanlığında 2016 yılında tamamladığı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi Zeki KARATAŞ. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, zekikaratas@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-5822-2904

² Prof. Dr. Aliye MAVİLİ. Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, aliyemavili61@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-2910-5925

PROBLEMS FACED IN PRACTICES OF JUVENILE JUSTICE SYSTEM FOR JUVENILE OFFENDERS

Abstract

The aim of this study is to understand whether practices towards juvenile delinquents in the juvenile justice system are relevant to psychosocial development characteristics of children and principles of children's rights through analysing judicial decisions and getting opinions of children and professionals.

Qualitative research method was applied in the present study. Due to multi-disciplinary structure of juvenile justice system, teleological approach was used in selecting samples, and maximum diversity was ensured to include. Data was collected through using semi-structured interview form. Data was transcribed and computerised. NVivo qualitative data analysis software was used in analysing data through inductive approach, and firstly conceptual codes were generated then themes and sub-themes were reached according to participant views.

Study results show it is found out in juvenile justice system that retributive approach was assumed instead of welfare approach; children are not treated pertinent to their rights and psychosocial development in the stages of judicial police, investigation, prosecution and punishment execution; the system fails to satisfy resocialization of children; despite the intervention, delinquency continues among children.

Key Words: *Juvenile Justice System, Juvenile Delinquency, Social Services, Restorative Justice, Children's Rights.*

Giriş

Çocuk koruma sisteminin bir parçası olan çocuk adalet sistemi, mağdur, sanık ya da tanık olarak yargı sistemine dâhil olan çocuğun durumuna özgü yaklaşım, mevzuat, örgütlenme ve hizmetler bütünüdür. Çocuk adalet sisteminin temel amacı, adalet mekanizmasıyla bir şekilde karşı karşıya gelen çocukların, durumlarına uygun özel muameleye tabi tutulması, her aşamada yararlarının gözetilmesi, korunması ve adalet mekanizmasının yıpratıcı süreçlerinden en az zararla çıkmalarının sağlanmasıdır. Sistemin diğer bir amacı ise hukuk sistemiyle sosyal hizmet uygulamalarının kesiştiği adli sosyal hizmet alanında suça sürüklenen çocuk ve ailesine ihtiyaç ve sorunları doğrultusunda doğru müdahalelerde bulunmaktır.

Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklarla ilgili uygulamalar genel olarak iki temel alan göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmektedir. Bunlardan birisi koruyucu önleyici hizmetlerin yer aldığı *erken uyarı* alanı, diğeri ise eğitici, rehabilite ve tedavi edici çalışmaları içeren *müdahale* alanıdır. Sosyal hizmet uygulamalarında temel hedef sorun ortaya çıkmadan önce önlemeye çalışmaktır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise soruna etkin müdahale edilerek sorundan etkilenen bireylerin sosyal işlevselliklerini yeniden düzenlemektir. Dolayısıyla çocukları suça sürükleyen riskler karşısında koruyucu mekanizmaların niceliğinin ve niteliğinin artırılması güçlü bir çocuk koruma sisteminin kurulmasıyla mümkündür.

Çocuk suçluluğu olgusu literatürde pek çok açıdan araştırılmış ve tartışılmış olsa da çocuk koruma sistemi ile çocuk adalet sisteminin bütünleştirilmesi gerektiğine dair çalışmalar oldukça sınırlıdır. Kanunlarda suç olarak tanımlanan fiili işleme nedeniyle adli sistemle karşılaşan çocukların, bu aşamaya hangi süreçlerden geçerek geldiklerinin bilinmesi yanında, hem sistemin suça sürüklenen çocukların sorunlarına nasıl yaklaştığının ortaya konulması, hem de mevcut müdahale modellerinin değişime katkısının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede ele alınan çocuk suçluluğu olgusu, sosyal hizmet disiplininin bütüncül bakış açısı yardımıyla anlaşılmaya çalışılmıştır.

Suçta Sürüklenen Çocuklar

İngilizce literatürde “*juvenile delinquency*” terimiyle açıklanan, tam karşılığı *reşit olmayanın suçluluğu* olarak çevrilebilecek olan kavram, ülkemizde çocukluk ve gençlik dönemini kapsayacak şekilde “*çocuk suçluluğu*” olarak kullanılmaktadır (Polat, 2009). Çocuk suçluluğu en genel anlamda: reşit olmayan bir kişinin yasalarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlemesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Burfeind ve Bartusch, 2006; Karaman-Kepenekçi ve Akyüz, 2005). Çocuk Koruma Kanunu’nda suça sürüklenen çocuk: “*kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk*” olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2005).

Yasal yaptırımlar boyutuyla yetişkinlerle aynı değerlendirilen suça sürüklenen çocuklar, yaş küçüklüğü nedeniyle ceza sorumluluğu açısından indirimlerden yararlanmaktadırlar (Polat, 2009). Çocuk suçluluğunun yetişkin suçluluğundan ayrı bir kategori olarak değerlendirilmesinin temel nedeni, çocuğun içinde bulunduğu psiko-sosyal faktörlerin ve gelişim özelliklerinin kendine özgü nitelikler barındırıyor olmasıdır. Yeterince olgunlaşmamanın getirdiği dengesizlik nedeniyle salt hukuksal açıdan yapılan değerlendirme çocuk suçluluğunu anlamada yetersiz kalacaktır.

Çocuk suçluluğu olgusu ekolojik sistem perspektifinden ele alındığında çocuğun gelişimi süresince karşılaştığı riskleri mikro, mezo ve makro düzey faktörler olarak değerlendirmek mümkündür. Bu risk faktörleri birey ve aileyle ilgili, akran grubu, okul ve sosyal çevreyle ilgili faktörler şeklinde sınıflandırılabilir. Bu faktörler aynı zamanda çocuğu suçtan koruma fonksiyonuna da sahiptir (Dematteo ve Marczyk, 2005). Suç işleyen çocuklarla, işlemeyen çocuklar arasındaki en temel fark, suçlu olmayan çocukların suçluluk dürtülerini kontrol edebilmesi ve toplumsal açıdan zararsız faaliyetler yoluyla onlara çıkış yolları bulmasıdır. Bireyin bunu başarabilmesi büyük ölçüde sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçmesine bağlıdır. İnsanın doğuştan getirdiği özellikleri bireyin içinde yaşadığı toplumsal bağlamda anlam kazanmaktadır. Yapılan pek çok araştırma; suç işlemeye neden olduğu belirtilen zihinsel yetersizliklerin, fiziksel bazı anormalliklerin ve psikolojik

bozuklukların ancak uygun toplumsal çevrede etkinlik kazanabileceğini vurgulamaktadır (Yavuzer, 2013).

Dünyada ve Türkiye’de çocuk suçluluğu üzerine yapılan araştırmalarda suç işleme nedeni, suçun işleniş şekli, suç türü ve miktarı yanında suça sürüklenen çocukların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, aile durumu, yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzeyi gibi bazı değişkenler de değerlendirilmiştir. Genellikle güvenlik birimleri, çocuk mahkemeleri ve ceza infaz kurumları tarafından işlem yapılan çocukların istatistiki bilgileri kullanılarak yapılan nicel analizlerde; suça sürüklenen çocukların yaklaşık %90’ının erkek olduğu, ağırlıklı olarak hırsızlık ve yaralama suçu işledikleri, çoğunluğunun 14-18 yaş aralığında ve ilköğretim mezunu olduğu, madde kullandığı ve arkadaşıyla birlikte suç işlediği belirlenmiştir (Bayram vd. 2006; Kurtuluş vd. 2009; Aksu vd. 2013; Ediz ve Türe, 2015).

Çocuk Adalet Sistemi

Çocuk adalet sisteminin temel amacı çocukların özel durumlarına uygun muameleye tabi tutulması, her durumda yararlarının gözetilmesi, korunması ve adalet mekanizmasının yıpratıcı süreçlerinden en az zararlı çıkmalarının sağlanmasıdır. Uluslararası standartlara göre çocuk adalet sisteminde daima çocuğun iyileştirilmesi ön plana alınmalı ve suça sürüklenen çocuklara gösterilecek tepki hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olmalıdır (Akyüz, 2013).

İrtiş (2015) çeşitli tarihsel nedenlerle kendisine özel bir statü atfedilmiş çocuk ve genç ceza adalet sisteminin günümüzde cezalandırıcı ve neo-liberalleştirici dalganın etkisi altında yeniden şekillendiğine dikkat çekmektedir. Gelişmiş farklı ülkelerden örnekler verdiği çalışmasında; çocuklar ve gençlerin ceza adalet sisteminde yeniden yetişkinleştirilmeye çalışıldığını belirtmektedir. Örneğin İngiltere’de ceza infaz kurumlarındaki çocuk sayısında artış görülmesi, Fransa’da tutuklamayla ilgili savcılara geniş yetkiler verilmesi, Almanya’da ceza yaşı alt sınırının 14’den 12’ye çekilmesi için çeşitli gruplar tarafından siyasete baskı yapılması, Belçika’da mükerrer suç işleyen gençlere ağır yaptırımlar öngörülmesi sosyal devlet anlayışında ve korumacı refah modelinde kırılmalar yaşandığını göstermektedir. Bu tam bir paradigma değişimi olmasa bile çocuk ve genç ceza adalet sisteminin kendine özgü ayrıcalıklarla-

rını kaybetmeye başladığı anlamına gelmektedir. Türkiye’de ise son on yıllık dönemde çocuk ve genç ceza adaletinde bir çeşit yeniden yapılanma süreci başladı, ancak bu yeniden yapılanma sürecinde sistemin çocuğa ve çocuğun yararına odaklanmaktan çok suça odaklı bir yaklaşım içinde olduğu, yapısal eksiklikler nedeniyle mahkemelerde eşit hizmet verilmediği ve psiko-sosyal değerlendirmede yetersizlikler yaşandığı vurgulanmaktadır.

Türk hukuk sisteminde yetişkinler için suç oluşturan fiiller çocuklar için de suç teşkil etmektedir. Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran hükümler, çocukların içinde buldukları yaş ve gelişim özellikleri nedeniyle farklı değerlendirilmesi gerçeğine dayanmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de tamamen kendi sınırları çizilmiş, yetişkin ceza adaletinden bağımsız kılınmış müstakil bir çocuk adalet sistemi bulunmamaktadır (Uluğtekin, 2012).

Türkiye’de çocuk adalet sisteminin kuruluşu olarak kabul edilen çocuk mahkemeleri yasası ilk kez 1979 yılında kabul edilmiş ancak 1982 yılında yürürlüğe girmiştir. Çocuk mahkemelerinin fiilen faaliyete geçmesi ise 1987 yılının sonunda mümkün olmuştur. Çocuk mahkemeleri önce Ankara’da sonra İstanbul’da fiilen çalışmaya başlamıştır (Baykara-Acar, 2015). Avrupa’da ise yirminci yüzyılın başlarında çocuk yargılaması için normal mahkemelerin işleyişinden farklı ve ayrı hukuksal yaklaşım olan özel mahkemeler kurulmuştur (Tekin, 2005).

Uluğtekin (2004) çocuk adalet sisteminde farklı amaçlara göre belirlenen üç farklı yaklaşımdan bahsetmiştir. Birincisi geleneksel yaklaşım olarak adlandırılan suç kontrol modelidir. İkincisi refah yaklaşımı olarak adlandırılan rehabilitasyon modeli, üçüncüsü de adalet yaklaşımı olarak adlandırılan adil yargılama modelidir. Üçüncü yaklaşım günümüzde onarıcı adalet yaklaşımı olarak da nitelendirilmektedir.

Türkiye’de çocuk adalet sistemine hâkim olan anlayış çocuktan daha çok suçu ve cezayı merkeze alan suç kontrol modelidir. Geleneksel yaklaşımın baskın olduğu bu sistemde hâkim, savcı, infaz koruma memuru ve polis gibi toplumun güvenliğini ve huzurunu sağlayan meslek elemanları ön plana çıkmaktadır. Çocuğun haklarını koruyarak toplumla bütünleşmesine katkı sağlayacak psiko-sosyal müdahale meslekleri ise ikinci planda kalmaktadır (Baykara-Acar, 2015).

Sosyal hizmetin üç temel fonksiyonu bakım, sosyal kontrol ve rehabilitasyon olarak vurgulanmaktadır. Adli sosyal hizmet daha çok bakım ve kontrol odağında görülse de rehabilitasyon boyutu da bulunmaktadır (Baykara-Acar, 2015). Çocuk adalet sisteminin işleyişinde sosyal hizmetin temel fonksiyonu çocuğun yeniden suç işlemesini önlemek için onarıcı çalışmalar başlatmaktır.

Onarıcı adalet programları çocukları yargılayarak mahkûm eden ve damgalanmalarına neden olan adalet sistemine en etkili alternatiftir. Özellikle eğitim ağırlıklı olan onarıcı adalet programları kovuşturmadan ayrılma (diversion) tedbirlerinin geliştirilmesine elverişli olup, hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif sunmaktadır (Özbek, 2008). Onarıcı adalet yaklaşımı çerçevesinde ele alınan çocuk adalet sisteminde uygulama yapan sosyal çalışmacıların önleme, yönlendirme ve koruma gibi üç temel alana odaklanması beklenmektedir. Bu üç temel alanda aktif rol alan sosyal çalışmacılar; suça sürüklenmeden önce çocuğun risklerden korunmasını ve suçun önlenmesini, kanunla ihtilafa düştükten sonra da ihtiyaçları doğrultusunda toplum temelli müdahalelerde bulunmasını sağlar (Baykara-Acar, 2011).

Suçta sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların bütüncül açıdan değerlendirilmesi ihtiyacından ortaya çıkan araştırmanın temel problemi; çocuk koruma sistemiyle bütünleştirilmiş ve uyumlu hale getirilmiş çocuğa özgü bir adalet sisteminin olmayışdır. Bu ihtiyaçtan yola çıkılarak araştırmanın temel amacı şu şekilde belirlenmiştir: Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların çocuğun psiko-sosyal gelişim özelliklerine ve çocuk hakları ilkelerine uygun olarak yerine getirilip getirilmediğini suça sürüklenen çocukların ve uzmanların görüşlerinin alınması yoluyla anlamaya çalışmaktır. Bu bağlamda araştırma kapsamında şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklarla ilgili işlemlerde soruşturma, kovuşturma ve ceza infaz aşamalarında çocuğun yüksek yararı ve hakları gözetilmekte midir?
2. Suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların ceza adalet sistemi dışında yerine getirilmesi mümkün müdür?

3. Çocuk Koruma Kanunu kapsamında suçta sürüklenen çocuklar için ön görülen tedbir kararları uygulanırken ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?
4. Çocuk ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen uygulamalar çocukların rehabilitasyonu ve yeniden toplumsallaşmaları açısından etkili olmaktadır mıdır?
5. Suçta sürüklenen çocukların ve adli sistem uygulayıcılarının çocuk adalet sisteminin işleyişiyle ilgili deneyim ve algıları nasıldır?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bilgiler de sunulmuştur.

Araştırmanın Modeli

İnsanların imgesel değerlendirme sürecinde olguları ve sosyal olayları nasıl anlamlandırdıklarını ortaya çıkarma fırsatı sunması nedeniyle bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir (Arkonaç, 2014). Yıldırım ve Şimşek (2008) nitel araştırmayı; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamıştır. Nitel yöntem sayesinde çocuk suçluluğu olgusunun adli süreçte nasıl yorumlandığı ve insanların bu olgu nedeniyle ortaya çıkan sorunlarla nasıl başa çıktıkları anlamlandırılmaya çalışılmıştır (Kümbetoğlu, 2012; Neuman, 2012).

Araştırmanın kurgulanması ve gerçekleştirilmesi aşamalarında esneklik sağlayan nitel araştırma yöntemi, veri toplama esnasında alanda karşılaşılan farklı bilgilerle konuya yeni boyutlar kazandırmıştır. Örneğin çocuk ceza infaz kurumu ziyaret edilerek tutuklu ve hükümlü çocuklarla görüşme yapıldıktan sonra adli sistemin ceza infaz boyutu hakkında daha derinlemesine bir kavrayış sağlanmıştır. Nitel yöntemin keşfedici özelliği sayesinde araştırmanın başlangıcında ön görülemeyen pek çok konu katılımcıların deneyimlerini aktarması sayesinde aydınlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın temel amacını ve araştırma sorularının cevabını en iyi şekilde karşılayacak olan katılımcılara ulaşabilmek için amaca yönelik örneklem oluşturulmasına karar verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008; Güler vd. 2015). Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların seçiminde, çocuk adalet sistemi uygulamalarında yaşanan sorunları doğrudan deneyimlemiş olmaları ölçütü esas alınarak maksimum çeşitlilik örneklem yöntemi kullanılmıştır (Neuman, 2012; Patton, 2014).

Bu kapsamda Adalet Bakanlığı uzmanlarıyla iletişime geçilerek çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklarla ilgili doğrudan çalışma yapan deneyimli uzmanların isimleri tespit edilerek araştırmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca adli süreci bizzat yaşayan, cezaevinde tutuklu ve hükümlü olarak bulunan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan çocuklarla da derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken	Kategori	f
Katılımcı Durumu/Mesleği	Çocuk (Erkek/Tutuklu/Hükümlü)	20
	Sosyal Çalışmacı	11
	Psikolog	4
	Pedagog	3
	Öğretmen	2
	Öğretim Üyesi	3
	Avukat	1
	DS Müdürü	1
TOPLAM		45
Yetişkin Katılımcının Çalışma Deneyimi	1-5 yıl	4
	6-10 yıl	11
	11-20 yıl	3
	21 yıl üstü	7

Yetişkin Katılımcının Görev Yaptığı Kurum	Çocuk/Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi	7
	Aile Mahkemesi	6
	Denetimli Serbestlik Müdürlüğü	6
	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü	2
	Üniversite/Sosyal Hizmet Bölümü	3
	Baro	1
Suça Sürüklenen Çocuğun Yaşı	14-15 yaş	2
	16-17 yaş	18
Suça Sürüklenen Çocuğun İşlediği Suç Türü	Hırsızlık/Gasp	9
	Cinsel İstismar	5
	Uyuşturucu	3
	Yaralama	2
	Adam Öldürme	1

Veri Toplama Araçları

Çalışmada birden çok veri toplama aracı kullanılması ve elde edilen bilgilerin farklı kaynaklardan teyit edilmesi yoluyla somut ve güçlü kanıtlara ulaşılması sağlanmıştır (Patton, 2014; Kümbetoğlu; 2012). Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış soru formları geliştirilmiştir. Bunlar; a) Yetişkin Nitel Görüşme Soru Formu, b) Çocuk Nitel Görüşme Soru Formu olmak üzere iki grupta hazırlanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama araçlarının geliştirilmesinin ardından araştırma yapılacak mahkeme ve ceza infaz kurumları için Adalet Bakanlığı'ndan resmi izinler alınmış ve öncelikle suça sürüklenen çocukların mahkeme dosyalarının incelenmesi suretiyle araştırmaya başlanmıştır. Araştırmanın yetişkin katılımcıları olan çocuk adalet sistemi çalışanları, tecrübesi ve mesleği dikkate alınarak Rize, Ordu, Trabzon, Ankara ve İstanbul illerinden seçilmiş ve farklı zamanlarda 25 kişiye ulaşılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler yaklaşık 6 ay sürmüştür. En uzun görüşme 1

saat 34 dakika, en kısa görüşme ise 29 dakika sürmüştür. Toplam 17 saat süren görüşmelerden 230 sayfalık görüşme metni elde edilmiştir.

Suçta sürüklenen çocuk görüşmeleri Ankara ve İstanbul'da bulunan çocuk ceza infaz kurumu ve çocuk eğitim evinde tutuklu veya hükümlü olan 20 çocukla derinlemesine mülakat şeklinde gerçekleştirilmiştir. Her bir çocukla yapılan görüşme ortalama 30-40 dakika sürmüş olup, görüşme sürecinde elle tutulan notların bilgisayara aktarımı sonucunda toplam 28 sayfalık metin elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmanın veri analizi aşamasında içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Öncelikle toplanan verilerin kavramsallaştırılarak kodlanması, sonrasında da ortaya çıkan kavramlara göre tematik düzenleme ve sınıflandırmanın yapılması sağlanmıştır. İçerik analizinde bilgisayar destekli Nvivo-11 adlı nitel veri analizi programı kullanılmıştır. Katılımcıların görüşlerinden oluşturulan metinler word dosyası olarak NVivo programına yüklenmiş ve program üzerinden okunarak 'nod'lar oluşturulmuştur. Oluşturulan nodlar ortak temalar altında birleştirilmiş ve sıklık analizine tabi tutulmuştur (Bazeley ve Jackson, 2015). Bir metin üzerinde kavramsal kodlama yapmak; ortak örüntülerin ortaya çıkarılması, görüşlerin karşılaştırılması, açıklama üretilmesi ve modeller oluşturulması için gerekli sürecin başlangıç noktası olarak kabul edilir. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda oluşturulan kodlar ortak temalar altında birleştirilmiş, frekans dağılımı yapılarak tablolaştırılmış ve veri analizi bu sınıflandırma doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerliliğini sağlamak amacıyla görüşme formlarının oluşturulması esnasında uzman görüşü alınmış, çocuk adalet sisteminin işleyişini anlayabilmek için 2 ay mahkemelerde dosya inceleme ve katılımcı gözlem çalışması yapılmıştır. Veri toplama aşamasında katılımcılardan onay alınmış, bilgilerin gizliliği konusunda güvence verilmiş ve görüşme esnasında ek sorular yöneltilerek muğlak kalan ifadeler açıklığa kavuşturulmuştur. Ayrıca araştırmada katılımcıların görüşlerine yer verilmek suretiyle oluşturulan kod ve temaların geçerliliği teyit edilmiştir.

Araştırmacı tarafından metinler kodlanırken eş zamanlı olarak iki akademisyenden aynı metin üzerinde kodlama yapması için yardım talep edilmiştir. Sosyal hizmet alanında doktora yapan bir araştırma görevlisi ve sosyoloji alanında doktora yapan bir öğretim görevlisi bağımsız ve tarafsız olarak kendilerine verilen görüşme metni üzerinde kodlama yapmışlardır. Araştırmacı ve diğer iki akademisyenin yaptıkları kodlamalar karşılaştırılarak benzerlik ve farklılık oranı tespit edilmiştir. İki sonucun karşılaştırılmasında; [Güvenirlilik: .76 = görüş birliği puanı: 29 / (görüş birliği puanı: 29 + görüş ayrılığı puanı: 9)] formülü kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacı ve iki akademisyenin bağımsız olarak gerçekleştirdikleri kodların %76 oranında benzer olduğu, veri analizinin güvenilirliğinin sağlandığı görülmüştür (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bulgular

Suçta sürüklenen çocuklara yönelik çocuk adalet sistemi uygulamalarında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerini belirten katılımcıların ifadeleri ortak kavramlar etrafında kodlanarak, 14 tema altında sınıflandırılmıştır. Ayrıca katılımcıların görüşleri, kullandıkları ifadelerden yapılan doğrudan alıntılarla aktarılmıştır.

Tablo 2. Çocuk Adalet Sistemi Uygulamalarında Karşılaşılan Sorun Alanları

Temalar	Kodlar	Katılımcı (f)	Toplam (f)
Çocuk adalet sisteminin alt yapısına ilişkin sorunlar	İnsan kaynağına ilişkin sorunlar	7	20
	Yasal alt yapıya ilişkin sorunlar	5	
	Çocukların adli sistem algısına ilişkin sorunlar	5	
	Fiziksel alt yapıya ilişkin sorunlar	3	
Adli kolluk suçta sürüklenen çocuk ilişkisinde yaşanan sorunlar	Adli kollukta çocuk haklarının ihlal edilmesi	18	30
	Adli kollukta psiko-sosyal müdahale olmaması	12	
Avukat suçta sürüklenen çocuk ilişkisinde yaşanan sorunlar	Çocuğa hukuki destek sağlamadaki yetersizlikler	24	30
	Çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış avukatların olmaması	6	

Savcılık ve soruşturma aşamasına ilişkin sorunlar	Soruşturmada çocuğun ihtiyaç ve sorunlarının dikkate alınmaması	20	24
	Savcılık çocuk bürosunun olmaması	4	
Adli görüşme sürecine ilişkin sorunlar	Adli görüşmenin zorlukları	10	20
	Adli görüşme sürecinin alt yapı sorunları	10	
Adli tıp uygulamalarına ilişkin sorunlar	Adli tıpta çocuğun değerlendirmesinde yaşanan sorunlar	8	8
Çocuk mahkemeleri ve yargılama aşamasında yaşanan sorunlar	Yargılamanın çocuğa özgü olmaması	19	32
	Sosyal çalışmacının önerilerinin hâkim tarafından yeterince dikkate alınmaması	7	
	Yargılamada çocuğun katılımının yeterince sağlanamaması	6	
Sosyal inceleme ve psiko-sosyal müdahale sürecine ilişkin sorunlar	Nitelikli sosyal inceleme ve psiko-sosyal müdahale yapılamaması	20	42
	Sosyal çalışmacının yetkinliği ve sosyal çalışma görevlisi sorunu	14	
	Vaka yönetim sisteminin olmaması	3	
	Suçta sürüklenen çocuğun korunma ihtiyacını değerlendirmede sorun yaşanması	5	
Koruyucu destekleyici tedbir kararlarıyla ilgili sorunlar	Tedbir kararlarının uygulanması ve izlenmesi aşamasındaki sorunlar	39	41
	Tedbir kararlarının verilmesi aşamasındaki aksaklıklar	2	
Ceza infaz kurumunda kalan çocukların sorunları	Cezaevi deneyimi yaşamaktan kaynaklanan sorunlar	20	45
	Cezaevlerinde topluma kazandırma uygulamalarının yetersizliği	10	
	Cezaevi ortamının çocuğa uygun olmaması	5	
	Çocukların cezaevinde tutuklu olarak kalması sorunu	5	
	Cezaevinin olumsuz sosyal öğrenmeye neden olması	5	

Çocuklara yönelik denetimli serbestlik uygulamalarıyla ilgili sorunlar	Denetimli serbestlikte uygulanan psiko-sosyal müdahalede yaşanan aksaklıklar	13	18
	Toplum temelli uygulama yapılamaması	5	
Adli sistemde disiplinler/kurumlar arası iş birliği ve koordinasyonla ilgili sorunlar	Kurumlar arası koordinasyon sorunları	14	20
	Disiplinler arası işbirliği sorunları	6	
Adli sistem dışı uygulamalarla ilgili sorunlar	Yönlendirme yapılamaması	14	30
	Arabuluculuk ve uzlaşmanın etkin uygulanamaması	12	
	Kamu vesayeti uygulamasının olmayışı	4	
Adli sistemde korucu önleyici hizmetlerin yetersizliğiyle ilgili sorunlar	Koruyucu-önleyici sosyal hizmet uygulamalarının yetersizliği	10	31
	Yerel düzeyde sosyal hizmet örgütlenmesinin yetersizliği	9	
	Erken uyarı sisteminin olmayışı	7	
	Okul temelli önleme hizmetlerinin yetersizliği	5	

Katılımcıların bir kısmının (f=20) ceza infaz kurumunda kalan çocuklar olduğu göz önüne alındığında, cezaeviyle ilgili sorunların (f=45) ilk sırada vurgulanması beklendiği gibi çıkmıştır. Katılımcılar çocuk adalet sisteminde sırasıyla en çok şu üç soruna dikkat çekmişlerdir: Sosyal inceleme ve psiko-sosyal müdahale sürecine ilişkin sorunlar (f=42), koruyucu destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasına ilişkin sorunlar (f=39) ve çocuk mahkemeleri ve yargılama aşamasına ilişkin sorunlar (f=33).

Çocuk Adalet Sisteminin Alt Yapısına İlişkin Sorunlar

İnsan kaynağına ilişkin sorunlar: “Lisans eğitiminde adli psikoloji üzerine herhangi bir teknik ders almıyoruz. Uzmanlaşma yok. Sadece aldığımız teorik eğitimle meslekte usta çırak ilişkisinde bir tecrübe kazanıyoruz. Özlük haklarına gelince maaşımız kesinlikle yetersiz. Mesleki olarak da tükenmişlik yaşıyoruz.” (Pedagog-2)

Yasal alt yapıya ilişkin sorunlar: “5395 sayılı yasa ağırlıklı olarak bir çocuk himaye, korumadan ziyade -yok anlamında söylemiyorum- çocuk ceza kanunu gibi bir noktaya doğru sürüklendi diye düşünüyorum.” (Öğretim Üyesi-1)

Çocukların adli sistem algısına ilişkin sorunlar: “Adli sistemde bu aşamalardan geçmek bir statü kazandırıyor olabilir. İkinci sefer geldiklerinde artık korkmuyorlar.” (Sosyal Çalışmacı-7)

Fiziksel alt yapıya ilişkin sorunlar: “Hala fiziki olarak görüşme odalarımızın olmaması, çalışma ofislerinin olmaması gibi sorunlar devam ediyor ve çok ciddi mağduriyetler yaratabiliyor. Çünkü çocuklarla sağlıklı ortamlarda görüşmemek gibi sıkıntılarımız var. Bu da mesleki olarak etik gelmiyor hiçbir şekilde. Ne yazık ki hala ev ziyaretleri yapamıyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Adli Kolluk-Suçta Sürüklenen Çocuk İlişkisinde Yaşanan Sorunlar

Adli kollukta çocuk haklarının ihlal edilmesi: “Polisler ters kelepçe yaptılar. Biber gazı sıkıldılar, vurdular. Bu olay firarda oldu.” (SSÇ-1)

“Çocuğun ifadesini karakollar almıyoruz diyorlar ama alıyordular. Küçük yerlerde falan alıyordular, hatta bazı yerlere uzmanları gönderiyorlar; ‘git ifadesini al da gel’ diye.” (Psikolog-3)

Adli kollukta psiko-sosyal müdahale olmaması: “Jandarma ve emniyette çocuğa psiko-sosyal müdahale yapacak nitelikte olan kimse yok. Zaten çocuğun durumunu yani aile, kişilik özellikleri, psiko-sosyal durumu değerlendirecek hiçbir bilgi, yetenek, beceri yok.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Avukat Suçta Sürüklenen Çocuk İlişkisinde Yaşanılan Sorunlar

Çocuğa hukuki destek sağlamadaki yetersizlikler: “Savcılıkta avukat geldi. Avukat hiç konuşmaz, devlet avukatı sonuçta. ‘Yaşı küçüktür, tahliyesini isterim falan’ işte.” (SSÇ-6)

“Avukatların yüzde doksan dokuzu kesinlikle ne dosyayı inceliyorlar, ne de duruşma öncesi çocuk ile görüşüyorlar. Sadece şikâyetçi var ise ‘aleyhtekileri kabul etmiyoruz’ şeklinde. Klasik ifadeler, cümleler kullanıyorlar. Yeri geliyor çocuklar bize soru soruyor.” (Pedagog-2)

Çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış avukatların olmaması: “Avukatlar

görüşmede ne yapacakları konusunda ve çocuklarla görüşme teknikleri konusunda bilgi sahibi değiller, iletişimleri problemlidir.” (Sosyal Çalışmacı-9)

“Hukuk fakültelerinde çocuk hukuku dersi yok. Varsa bile en fazla seçmelidir diye düşünüyorum, zannetmiyorum böyle bir ders olduğunu.” (Avukat)

Savcılık ve Soruşturma Aşamasına İlişkin Sorunlar

Soruşturmada çocuğun ihtiyaç ve sorunlarının dikkate alınmaması: *“Suça sürüklenen çocuğun korunma ihtiyacının belirlenmesi ise bence savcılık aşamasında olmalı. Çocuk ilk ifadesine geldiği zaman belki çok acil korunma ihtiyacı var. Ama biz mahkeme aşamasında öğreniyoruz çocuğun bilgilerini.” (Psikolog-4)*

“Çocuğun ve ailesinin sorun ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi ilk adli sisteme girdiği noktada yapılması gerekir diye düşünüyorum.” (Pedagog-3)

“Sosyal inceleme direk savcılık aşamasında olursa erken müdahale şansımız olur.” (Pedagog-2)

Savcılık çocuk bürosunun olmaması: *“Çocukta en büyük dikkatimizi çeken çocuk savcılık soruşturmasında koridorda bekliyorken o kendine aldığı sıkıntı, oradaki bakış açısı... Savcılık soruşturmasında burada yarım saat, kırık beş dakika beklemek zorunda kalıyor. Yetişkinlerin beklediği koridorlarda bekliyorlar. Adliyede kavgalar çıkabiliyor, tartışmalar olabiliyor.” (Psikolog-1)*

Adli Görüşme Sürecine İlişkin Sorunlar

Adli görüşmenin zorlukları: *“Bize güven kaybıyla geliyor. Mesela bir SSÇ, kronik bir çocuk... Her seferinde raporunu hazırlıyoruz güncellemek için. Çocukla beş defa görüşmüşüz. Çocuk altıncı da dümdüz telefonda yakamı bırakın artık diye ağzına geleni saydırdı. ‘Ben bu zamana kadar elli tane psikologla görüştim, düşün artık yakamdan’ diyor. ‘Bana hiçbir faydanız yok’ diyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)*

Adli görüşme sürecinin alt yapı sorunları: *“Adli görüşme sürecinin işleyişiyle ilgili bir belirsizlik var. Çünkü adli görüşme odalarının mevzuat ve altyapısı hazır değil. Nereye bağlı olduğu konusunda da henüz bir fikir yok. Proje olarak ön uygulaması yapılıyor. Biz adli görüşme odalarında bu konuda deneyimli ve en azından 3 yıl bu alanda çalışmış olan arkadaşlarımızın atanması konusunda teklifte bulunduk.” (Sosyal Çalışmacı-1)*

Adli Tıp Uygulamalarına İlişkin Sorunlar

Adli tıpta çocuğun değerlendirmesinde yaşanan sorunlar: “Adli tıpta görev yapan normal doktor, psikiyatrist değil. Çocukları fiziksel muayene yapıyor, görüşme yapıyor, çocukla konuşuyor. Konuşma sonrasında yaş özelliklerine göre değerlendiriyor.” (Pedagog-1)

“Adli tıp direkt ‘algılama yeteneği tamdır’ vesaire yazıp gönderiyor. Adli Tıp’ın bizim sosyal inceleme raporundan haberi yok.” (Psikolog-4)

Çocuk Mahkemeleri ve Yargılama Aşamasında Yaşanan Sorunlar

Yargılamanın çocuğa özgü olmaması: “Duruşmada ifade verirken çocuk titriyor ve ağlamaya başladı birden. Korktu yani koca bir kürsü. Hâkim dedi ki: Burası okul değil, parmağını kaldırıp durma. Niye ağlayıp duruyorsun?” (Pedagog-3)

Sosyal çalışmacının önerilerinin hâkim tarafından yeterince dikkate alınmaması: “Mahkemelerde tedbir önerilerimize çok az uyuluyor. Önerdiğimiz tedbirlerin çok azı karara yansıyor. Bizim önerdiğimiz tedbirleri gereksiz gördüklerini de düşünüyorum. Çok önemsemiyorlar. Bir evrak, bir prosedür gibi.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Yargılamada çocuğun katılımının yeterince sağlanamaması: “Yargılamada çocuğun katılımı sağlanamıyor açıkçası. Çünkü ceza mahkemesi çok katı kuralları olan bir yer. Yani Türk Ceza Kanunu gerçekten çok katı kurallı bir yasa.” (Psikolog-4)

“Ben adli sistemde çocuğun katılımının çok sağlandığı kanaatinde değilim. Zaten öyle olabilmesi için önce çocukla iletişim diye bir şeyin olması gerekiyor.” (Avukat)

Sosyal İnceleme ve Psiko-Sosyal Müdahale Sürecine İlişkin Sorunlar

Nitelikli sosyal inceleme ve psiko-sosyal müdahale yapılamaması: “Şu anki geldiğimiz noktada ne yazık ki çocuk mahkemesindeki dosyalarda ev ziyaretlerinin tamamına yakını kalkmış durumda hemen hemen. Ne yazık ki yapılamıyor, görüşmeler rutin adliye görüşmelerine döndü.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Sosyal çalışmacının yetkinliği ve sosyal çalışma görevlisi sorunu: “Bu, sosyal çalışma görevlisi grubu içerisinde birçok mesleği dâhil etmeleri, sosyal

hizmet mesleğine yönelik yapılmış bir yozlaştırma ve yok edicilik.” (Sosyal Çalışmacı-11)

“Sosyal çalışma görevlisi tanımlaması bence sakıncalıdır. Bir kere müracaatçıların hizmeti ehlerinden alması gerekir.” (Sosyal Çalışmacı-9)

Vaka yönetim sisteminin olmaması: “Herkes çocuğun kendine geldiği zaman, kendini ilgilendiren kısmıyla temas ediyor, bırakıyor ondan sonra. Her uzman atandığı dosyayla ilgilenip başından sonuna kadar takibini yapmalı. Bir vaka yöneticisinin olması daha sağlıklı olur.” (Sosyal Çalışmacı-7)

Suçta sürüklenen çocuğun korunma ihtiyacını değerlendirmede sorun yaşanması: “Suçta sürüklenen çocuklardan bakım tedbiri kararı aldığımız çocuklar da oldu. Aslında ailesi olan, ancak aile içinde uyum sorunu yaşayan, çevresinde aşırı derecede suça yönelen ve bununla ilgili hem yatılı madde bağımlılığı tedavisi hem de suçlu davranışla ilgili psikolojik destek alması gereken çocuklardı.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Koruyucu Destekleyici Tedbir Kararlarıyla İlgili Sorunlar

Tedbir kararlarının uygulanması ve izlenmesi aşamasındaki sorunlar: “Tedbir kararları etkin uygulanmıyor. Kâğıt üzerinde işliyor.” (Öğretim Üyesi-3)

“Tedbir kararlarının verildikten sonra izlenmesi çok önemli. Rapor çok güzel yazılmış oluyor ama o yazılan gerçekten olmuş mu olmamış mı diye bakılması gerekiyor.” (Psikolog-1)

Tedbir kararlarının verilmesi aşamasındaki aksaklıklar: “Mahkeme aşamasında tedbir öneriyorsunuz ama kanunda tedbirlerin yerine getirilmesine dair bir zorunluluk olması gerekiyor. Sadece uzman öneriyor, zapta geçiyor. Mahkemelerin, hâkimlerin büyük çoğunluğu yüzde sekseni, doksanı hiçbir tedbiri yerine getirmiyor.” (Pedagog-2)

Ceza İnfaz Kurumunda Kalan Çocukların Sorunları

Cezaevi deneyimi yaşamaktan kaynaklanan sorunlar: “Cezaevi psikolojimi bozuyor. Özgürlüğümüz yok çünkü. Cezaevinde olmasaydım, okuluma devam edecektim.” (SSÇ-7)

“Açık görüşme hakkı ayda bir kez oluyor. Neden kapalı görüşme var ki

anlamıyorum. Kapalı görüşmelerde benim ve ailemin psikolojisi bozuluyor.” (SSÇ-10)

“Bazen darlandığımda kendimi kesmeye çalışırım.” (SSÇ-18)

Cezaevlerinde topluma kazandırma uygulamalarının yetersizliği: “Hiçbir cezaevi zaten rehabilite imkânı sunmuyor. Amaç ceza vermek mi çocuklara, rehabilite etmek mi?” (Sosyal Çalışmacı-8)

Cezaevi ortamının çocuğa uygun olmaması: “Mevcut durumumuzu değerlendirirsek, cezaevi sisteminde çocuklarımızı kapalı kurumlara yerleştirmenin çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından, daha fazla mağdur olması açısından ve orada bazı maruz kalmadığı ve bilemediği suç kültürleri konusunda riskler barındırdığını söyleyebiliriz.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Çocukların cezaevinde tutuklu olarak kalması sorunu: “Dokuz kişilik koğuştayım. Ailem bana para göndermedi. Psikoloğa iletişim kurması için söyledim ama bilgi vermediler. Üç buçuk aydır tutukluyum.” (SSÇ-13)

Cezaevinin olumsuz sosyal öğrenmeye neden olması: “Cezaevine giren çocuk toplumsal olarak daha bir statü sahibi olduğunu düşünüyor. Ben ceza evine girdim. Yaparım. Yani o bir güç sağlıyor gibi ona.” (Pedagog-3)

“Cezaevinde pek çok suç çeşidini öğrendim. Uyuşturucu türlerini öğrendim. Uyuşturucu hikâyelerini dinlemekten her şeyi öğrendim.” (SSÇ-10)

Çocuklara Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamalarıyla İlgili Sorunlar

Denetimli serbestlikte uygulanan psiko-sosyal müdahalede yaşanan aksaklıklar: “Mesela denetim planında üç bireysel görüşme yazılıyor, üçüncüden sonra yok. Esas zaten güven üçüncü görüşmeden sonra başlıyor aslında. İlk geldiğinde zaten çocuğa ilk iki görüşmede sistemi anlatıyoruz, kendimizi tanıtıyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Grup dinamiği, aidiyet duygusu oluşturamıyorum. On grup yapıyorsam, belki üçünde dördünde ancak oluyor. Zorunlu olduklarını düşünüyorlar, gönüllü değil.” (Öğretmen-1)

Toplum temelli uygulama yapılamaması: “Burada görüşmenin dışında toplum içinde izleme fırsatımız da yok. Bir de söylediğim gibi zaten bu çocukların

çoğu okulla da ilişiği kesilmiş oluyor. Sokakta zaten bunu takip etmemiz m¼mk¼n değil.” (Sosyal alışmacı-4)

Adli Sistemde Kurumlar Arası İş Birliği ve Koordinasyonla İlgili Sorunlar

Kurumlar arası koordinasyon sorunları: “Kurumlar arası koordinasyondaki kopukluk nedeniyle maalesef tekrarlar yaşanıyor, aynı işlemler y¼r¼t¼l¼yor ocuk ¼zerinde. Devlet kurumları arasındaki kopukluğu d¼zeltmek için bir yazılım programı geliştirilmeli.” (Psikolog-4)

Disiplinler arası işbirliği sorunları: “Disiplinler arası bir koordinasyon yok. Hiç birimizin birbirimizden haberimiz yok.” (Pedagog-3)

Adli Sistem Dışı Uygulamalarla İlgili Sorunlar

Y¼nlendirme yapılamaması: “ocuğun adalet sistemine girmeden ¼ncesinde belki y¼nlendirme yapmak lazım.” (ğretim ¼yesi-1)

“Bence adliyeye ocuk gelmemeli. Buraya gelip gelmeyeceğini adliye dışında bir kurum belirlemeli.” (Pedagog-1)

Arabuluculuk ve uzlaşmanın etkin uygulanamaması: “ocuk şubede uzlaşma evrakları var. Ama usulen yapılıyor onlar. Arada gerçekten iki tarafı da konuşup çaba sarf edip ikna yapacak bir çaba yok orada. ‘Uzlaşmayı kabul ediyor musunuz?’ imzalamış orayı.” (Sosyal alışmacı-4)

Kamu vesayeti uygulamasının olmayışı: “Kamu vesayetinin hukukumuzda yeri yok. T¼rk k¼lt¼r¼nde olmasına engel bir durum da yok. Bu alanda yurt dışındaki uzman arkadaşlarımızdan kamu vasisi altında çalışıp da buradan maaş alanları biliyorum.” (Sosyal alışmacı-9)

Adli Sistemde Korucu nleyici Hizmetlerin Yetersizliğiyle İlgili Sorunlar

Koruyucu-nleyici sosyal hizmet uygulamalarının yetersizliği: “ocuk adalet sisteminde bir ilerleme kaydedilecekse suçu işledikten sonra değil, suçun ¼ncesinde koruyucu ve önleyici tedbirler çok daha önemli.” (Sosyal alışmacı-5)

Yerel d¼zeyde sosyal hizmet rg¼tlenmesinin yetersizliği: “Sosyal hizmetin geldiği noktayı d¼ř¼nd¼đ¼m¼zde, buna rağmen tam anlamıyla

yerleşmememizin sıkıntıları var. Mahalle düzeyinde müdahaleleri geliştirmemiz lazım.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Erken uyarı sisteminin olmayışı: *“Bence okullarda erken uyarı sistemi olmalı. Çocuğun problem çıkarıp çıkarmadığını en iyi okul bilir.” (Pedagog-1)*

Okul temelli önleme hizmetlerinin yetersizliği: *“Okul sosyal servislerinin, sosyal hizmet birimlerinin kurulması şart oldu. Sosyal hizmet birimi orada kurulmadığı sürece ASPİM bu yükün altından da kalkamaz.” (Sosyal Çalışmacı-8)*

Tartışma

Bu bölümde kanunla ihtilafa düşmeleri nedeniyle haklarında adli işlem başlatılan suça sürüklenen çocukların sistem içinde yaşadıkları sorunlar literatür ışığında tartışılmıştır. Araştırma bulguları genel olarak incelendiğinde; çocuk koruma sisteminin etkin ve doğru işlememesi nedeniyle adli sistemle tanışmak zorunda kalan çocukların, suç döngüsü içinde çaresizliği öğrendikleri ve yeniden toplumsallaşma umudunu yitirdikleri görülmüştür.

Çocuk adalet sisteminde görev yapan katılımcılar çocuk Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu başta olmak üzere yasal mevzuatın refah modeli yerine cezalandırmayı esas aldığını, çocukların kendine has özellikleri nedeniyle yetişkinlerden farklı değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Literatürde de Türkiye’de mevcut çocuk adalet sisteminin ceza yargılama sistemi olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır (İrtiş, 2010; Akyüz, 2013; Uluğtekin, 2014).

Bir sivil toplum kuruluşunun yaptığı araştırmada; çocuk mahkemelerinin fiziki yapı ve düzenleme olarak çocuğa özgü yargılama ilkesine uygun olmadığı ve bu yapının ikincil travmalara neden olduğu belirtilmiştir (Kolbükten, 2012). Çocuk adalet sisteminin fiziki alt yapısına ilişkin bir diğer önemli sorun psiko-sosyal birimlerin her adliyede farklı şekilde yapılandırılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın katılımcıları daha çok çocuk şube müdürlüğüyle ilgili iki temel aksaklığı dile getirilmişlerdir. Polislerin suça sürüklenen çocuklara yaklaşımında hak ihlallerinin yaşandığı ve adli kolluk biriminde psiko-sosyal

müdahalenin olmadığı vurgulanmıştır. Çocuk alanında çalışan avukatların hazırladığı raporda da benzer şekilde; yakalama esnasında çocuğa orantısız güç kullanıldığı, uygulanan kötü muamelenin soruşturma aşamasında re'sen dikkate alınmadığı, çocuğun görmüş olduğu şiddetin yakalamanın bir unsuru gibi değerlendirildiği, kolluğun hukuka aykırı olarak yaptığı davranışların ortaya çıkmaması için çocuğa ve ailesine baskı uyguladığı vurgulanmıştır (ÖZGEDER, 2005; Antakyalıoğlu, 2015). Emniyet çocuk şube müdürlüklerinde sosyal hizmet birimi bulunmakta, ancak her ilde sosyal çalışmacı ya da psikolog görevlendirilemediği için işlevini yerine getirememektedir.

Adli sistem içinde çocukları temsil eden avukatların; çocuk hakları ve çocuk haklarıyla ilişkili konularda eğitilmiş ve bilgili olmaları, çocukların kavrayış düzeyine uygun şekilde iletişim kurma becerisine sahip olmaları beklenmektedir (Avrupa Konseyi, 2013). Mevcut sistemde suça sürüklenen çocuklarla ilgili yürütülen soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde CMK kapsamında zorunlu müdafiler olarak atanmış avukatlar, hukuki açıdan çocuklara destek sağlamada yetersiz kalmaktadırlar.

Çocuk adalet sisteminin soruşturma aşamasında çocuğun ifadesi çocuk savcısı sıfatıyla Cumhuriyet savcıları tarafından alınmaktadır. Çocukla yapılan bu adli görüşmede çocuğun işlediği fiilin yanında gelişimine zarar veren risklerin de belirlenmesi çocuğun yeniden suç işlemesinin önüne geçilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan savcılık çocuk büroları suç şüphesi üzerine soruşturma işlemlerini yürüten bir birim olmanın ötesinde çocuk koruma sisteminin önemli bir bileşenidir (ASPB, 2015). Ancak araştırma kapsamında görüşlerini dile getiren katılımcılar sıklıkla soruşturma aşamasında failden daha çok file odaklanıldığını ve yetişkin soruşturmasına benzer yöntemlerin kullanıldığını belirtmişlerdir.

Türkiye'de çocuk savcılık bürolarına bağlı olarak adli görüşme sistemi kurulması çalışmaları devam etmektedir. Mevcut sistemde suça sürüklenen çocuklar, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında suç fiiline ilişkin olayı birden çok kez anlatmaktadırlar. Türkiye'de Çocuklar İçin Adalet Projesi kapsamında 26 ilde pilot uygulama olarak 31 adli görüşme odası açıldığı belirtilmiştir (UNICEF, 2014).

Suçta sürüklenen çocuklar, işledikleri fiilin anlamını kavrayabilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğinin belirlenmesi amacıyla adli tıp birimine/kurumuna sevk edilmektedirler. Katılımcılar tarafından; adliyelerdeki adli tıp birimlerinin yetersiz olduğu, çocuğun gelişim durumuna göre değerlendirme yapılmadığı, çocukla ilgili daha önce hazırlanan sosyal inceleme raporunun dikkate alınmadığı ve çocuklar tarafından sürecin tam olarak anlaşılamadığı gibi sorunlar dile getirilmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalara bakıldığında, çocuk ergen ruh sağlığı uzmanlarıyla adli tıp uzmanlarının yaptığı değerlendirme arasında açık farklar olduğu görülmektedir (Aksu vd. 2013; Karaaslan ve Boz, 2013).

2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu'na göre her ilde bir çocuk mahkemesi açılması ön görülmesine rağmen aradan geçen on yıllık süreçte çocuk mahkemesi bulunan il sayısı 33'tür (Adalet Bakanlığı, 2014). Dolayısıyla çocuklar halen daha yetişkin suçluların yargılandığı asliye ceza ve ağır ceza mahkemelerinde yargılanmaya devam etmektedir. Nüfusu Türkiye'den daha az olan Fransa'da ülke genelinde 150 çocuk mahkemesi bulunmakta ve bu mahkemelerde 450 civarında çocuk hâkimi görev yapmaktadır (Demirtaş, 2012).

Araştırma kapsamında çocuk adalet sisteminde çalışan katılımcılar sosyal incelemenin ve psiko-sosyal müdahalenin nitelikli yapılamadığını, sosyal çalışmacının yetkinliğinin önemsenmediğini, suçta sürüklenen çocuğun da korunma ihtiyacı açısından değerlendirilmesi gerektiğini ve etkin müdahale için vaka yönetim sistemine ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır. Ziyalar ve arkadaşlarının (2012) çocuk mahkemeleri için hazırlanan yüz sosyal inceleme raporunun içerik analizini yaptıkları araştırmada; sosyal inceleme raporlarının taşınması gereken temel bilgi, değerlendirme ve önerilerin yeterli ölçüde yer almadığı, çocuğun adalet sistemine girdiği tarih ile görüşmeye yönlendirildiği tarih arasındaki zamanlamanın kestirilemediği belirtilmiştir. Bilgi toplama yöntemlerinin yetersiz olduğu ve çocuk hakkında kapsamlı bilgi verecek çocuğun içinde yaşadığı aile ve çevre koşulları ile olanakları betimleyecek ev ziyaretinin, 12-15 yaş grubu için hiç yapılmadığı, 16-18 yaş grubunda ise %2 oranında yapıldığı vurgulanmıştır.

Çocuk Koruma Kanunu kapsamında suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu destekleyici tedbir kararları verilebilmektedir. Aralarında tedbir kararlarını bizzat uygulayan ya da takibini yapan katılımcıların da bulunduğu araştırmada; tedbir kararlarının verilmesi aşamasında çok sorun yaşanmadığını ancak aksaklıkların daha çok uygulama ve izleme aşamasında yaşandığını belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamında görüşlerini dile getiren katılımcılar cezaevlerinin topluma kazandırma işlevini yerine getiremediğini, olumsuz sosyal öğrenmeye neden olduğunu ve çocukların tutuklu kalmasının uygun olmadığını vurgulamıştır. Verda İrtiş (2012) Türkiye’de çocuk ceza adalet sisteminin işlevsizliği nedeniyle dolaylı ve dolaysız olmak üzere çifte şiddet ürettiğini belirtmiş, karakol ve cezaevi deneyimi yaşayan çocukların ifadelerinden örnekler vererek sistemin koruyucu modelden uzaklaştığını vurgulamıştır.

Denetimli serbestlik müdürlükleri içinde çocuklar için ayrı birim bulunmamakla birlikte, çocuklara özgü bazı özel programlar uygulanmaktadır. Denetimli serbestlik uygulamaları her ne kadar ceza adalet sistemi bünyesinde yürütülüyor olsa da özü itibarıyla sosyal hizmet müdahalesi gerektiren faaliyetler bütünüdür. Özellikle suça sürüklenen çocuklarla yapılan çalışmalarda sadece çocuğa yönelik iyileştirmeler yapıp, aile, sosyal çevre ve sosyal politika bağlamında planlı değişim süreci başlatılamıyorsa uygulanan programlar yetersiz kalmaktadır (Karataş, 2017).

Çocuk adalet sisteminin çok disiplinli bir alan olması nedeniyle, sistemde etkili bir iş birliği ve koordinasyon sağlanamazsa çocukların yüksek yararının gözetildiğinden söz etmek mümkün değildir (Çakmak, 2013). Araştırmanın katılımcıları kurumlar arası koordinasyon ve bilgi paylaşımının şahsi girişimlerle sürdürüldüğüne dikkat çekerek, bu konuda yaşadıkları zorlukları belirtmişlerdir.

Gelişmiş ülkelerde suç işleyen çocukların sorunları ağırlıklı olarak adli sistem dışındaki yöntemlerle çözülmektedir (Akçay, 2011; Braithwaite, 2002; Liebmann, 2007). Katılımcılar da adli sistemin çocuklar için örseleyici olduğuna dikkat çekerek, Türkiye’de çocuk adalet sisteminde yönlendirme, arabuluculuk ve uzlaşma, kamu vesayeti gibi mekanizmaların olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Sonuç ve Öneriler

Nitel yöntemin derinlemesine görüşme tekniğiyle gerçekleştirilen bütün araştırmalar gibi bu çalışmadan da genellenebilir sonuçlar çıkarmak mümkün değildir. Ancak öznel bakış açılarını ve algı kalıplarını anlamaya yönelik yapılan görüşmelerin, sistemin bütünü hakkında bir fikir vereceği gerçeği de yadsınmamalıdır. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında görüşme yapılan suça sürüklenen çocuklar ve alan deneyimine sahip katılımcıların görüşleri ve değerlendirmeleri, çocuk adalet sisteminin sorunları hakkında başka araştırmalarla da doğrulanabilecek önemli izlenimler içermektedir. Katılımcılarla yapılan görüşme sürecinde zihinsel arka planda “*nasil bir çocuk adalet sistemi olmalı?*” sorusu sürekli güncel tutulmuştur. Katılımcılar tarafından sorun, yetersizlik ya da aksaklık olarak ifade edilen hususların aslında sistemin ihtiyaç duyduğu temel değişimlere işaret ettiği görülmüştür. Bu çerçevede araştırma konusuyla ilgili literatür bilgisinden ve saha araştırmasından elde edilen sonuçlara göre; müdahaleye, sisteme ve politikaya ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Çocuk adalet sistemi suça sürüklenen çocuğu merkeze almak yerine file odaklanan yapısıyla cezalandırıcı bir işlev görmektedir. Eğer çocukların yeniden suç işlemelerinin önüne geçilmek isteniyorsa, çocuk adalet uygulamaları iyileştirme ve eğitim odaklı olmalıdır. Çocuğun suçla ilişkisi bir sosyal öğrenme süreci olduğuna göre, çocuğu çevresiyle birlikte ele alacak, onarıcı yaklaşımla psiko-sosyal müdahale planlanmalı ve uygulanmalıdır.

Araştırmalarda, suçun önlenmesi ve azaltılmasında erken müdahale mekanizmasının ve okul temelli önleyici faktörlerin önemli olduğu vurgulanmıştır (Mann ve Reynolds, 2006). Mevcut durumda okullarda risk grubu çocuklara hizmet sunan rehberlik servislerinin iş yükünün fazla olması nedeniyle aile ve toplum boyutunu kapsayacak etkili çalışmalar yapılması mümkün olmamaktadır. Okul rehberlik servisleri ekip çalışmasına uygun hale getirilerek psiko-sosyal servis olarak genişletilmeli ve bu birimlerde çevresi içinde birey yaklaşımıyla görev yapacak sosyal çalışmacı istihdamı sağlanmalıdır.

12-15 yaş grubu suç işleyen çocuklar suçun anlamını bilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneği açısından adli tıp birimi tarafından değerlendirilmekte

ve çoğu zaman çocuğun içinde bulunduğu psiko-sosyal durum dikkate alınmamaktadır. Bu değerlendirmenin 12-18 yaş grubu çocukları kapsayacak şekilde genişletilerek, çocuk ve ergen psikiyatristi tarafından yapılması sağlanmalı ve değerlendirmede sosyal inceleme raporu dikkate alınmalıdır.

Çocuk mahkemeleri için hazırlanan sosyal inceleme raporları ev ziyareti yapılmadan düzenlendiği için sosyal çevre ve çocuk ilişkisiyle ilgili bilgilere yeterince yer verilmemekte, çocuğun ihtiyaç duyduğu müdahale konusunda derinlemesine bir araştırma ve analiz içermemektedir. Sosyal inceleme raporu mutlaka ev ziyareti yapılarak hazırlanmalıdır.

Suçta sürüklenen çocukların soruşturulması ve yargılanması aşamasında hukuki müdahale ve bilgilendirme görevlerini yerine getirmekten uzak olan avukatların, uzmanlara destek olma ve çocuğu topluma kazandırma konusunda yeterli katkıları bulunmamaktadır. Bir kısım avukatların çocuk hukuku alanında uzmanlaşmalarına imkân tanınarak, çocuğun sorun ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde müdafilik görevi yapmaları sağlanmalıdır.

Adli sisteme giren her çocuk için adli kolluk biriminden itibaren takibini sağlayacak bir vaka yöneticisi görevlendirilmelidir. Vaka yöneticisi; çocuğun soruşturma ve mahkeme süreçlerinin, aile ve kurumlar arası bağlantıların, ihtiyacı olan tedavi, eğitim ve bakım gibi tüm hizmetlerin sağlanması için takipçisi olmalıdır.

Suçta sürüklenen ergenler damgalanma konusunda çok hassas olmaları nedeniyle, adli sistemin her aşamasında çocuğun afişe olmasına yol açabilecek durumların ortadan kaldırılması için gizliliğe azami özen gösterilmelidir.

Adli kolluk olarak görev yapan polisin çocuk suçlularla ilk temas noktası olduğu göz önüne alındığında, bilgili olması ve iyi davranışta bulunması büyük önem taşımaktadır. Doğrudan doğruya çocukların suçtan korunması konusunda görevlendirilen veya görevleri gereği çocuk suçlularla sık sık temas etmek durumunda olan polislerin çocuk hakları, çocuk gelişimi ve psikolojisi konularında özel olarak eğitim almaları ve bu alanda uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.

Yargılamanın tutuklu olarak yapılmasına en son çare olarak başvurulmalı ve süre mümkün olduğunca kısa tutulmalıdır. Tutukluluk yerine yakın gözetim

veya bir aile yanına, eğitim ve bakım kurumuna yerleştirme gibi alternatif önlemlere ağırlık verilmelidir.

Çocuk ceza infaz kurumlarının mümkün olduğunca toplum içinde yer alması ve toplumla bağlantılı halde olması sağlanmalı, tutukvevleri için de açık sisteme sahip eğitimevi modeli kullanılmalı, hapsedilmeye ilişkin tasarruflar yüksek suç tekrarı riski altında bulunan çocuklara yöneltilmeli ve bu kurumların da toplumla bağlantısı sağlanmalıdır. Tutukluluk/hükümlülük sürecinde gerçekleştirilen iş ve mesleğe yönelik faaliyetlerin salıverme sonrasında da sürdürülmesi sağlanmalıdır.

Suçta sürüklenen çocuklar işledikleri suçun özelliğine göre farklı uygulamalara tabi tutulmalıdır. Örneğin hafif suçlarda çocuklar mahkeme sisteminden uzak tutulmalı ve ihtilaf uzlaşma ile çözümlenmelidir. Orta dereceli suçlarda anlaşmazlık çocuk savcılığında çözümlenmeli ve ilk defa suç işleyenler mümkünse uzlaşma ya da çocuğu suçtan caydıracak en etkili tedbir belirlenip bunun yerine getirilmesi yoluyla değerlendirilmelidir. Ağır suçlarda ise mahkemede yargılamanın bir-iki duruşmada karara bağlanacağı şekilde soruşturma yapılması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı (2015). “*Adli Sicil İstatistikleri*” Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15.12.2015).
- Akçay, P. (2011). “Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma Ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması.” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9: 129-44.
- Aksu, H. vd. (2013). “Aydın İlinde Bir Yıldaki Çocuk ve Ergen Adli Olguların Değerlendirilmesi”. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 14: 369-77.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Antakyalıoğlu, Ş. (2015). *Çocuk Adalet Sistemi Sorun Tespit Raporu*. Ankara: ÇAÇAV.
- Arkonaç, S. A. (2014). *Psikolojide Söz ve Anlam Analizi: Niteliksel Duruş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ASPB (2015). *Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi*. Ankara: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Avrupa Konseyi (2013). *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Çocuk Dostu Adaletle İlişkin Rehber*. Strasbourg: Avrupa Konseyi Yayını.
- Baykara-Acar, Y. (2011). *Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Hizmetin Rolü*. Ed. Süleyman Hançerli vd. Ankara: SABEV Yayınları.
- Baykara-Acar, Y. (2015). *Adli Sosyal Hizmet ve Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Tarihi*. Ed. Arzu İçağasıoğlu-Çoban ve Seda Attepe-Özden. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Bayram, N. vd. (2006). “Juvenile Delinquency İn Turkey: Descriptive Study”. *The Social Sciences* 1: 256-63.
- Bazeley, P. ve Jackson, K. (2015). *Nvivo İle Nitel Veri Analizi*. Çev. Arif Bakla ve Selçuk B. Demir. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Burfeind, J. and Bartusch, D. J. (2006). *Juvenile Delinquency: An Integrated Approach*. London: Jones and Bartlett Publishers.
- Braithwaite, J. (2002). *Restorative Justice and Responsive Regulation*. New York: Oxford University Press.

- Çakmak, S. (2013). Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu Ve Detskeleyici Tedbir Kararlarının Uygulanmasında Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. Ed. Murat Köse. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi.
- Dematteo, D. and Marczyk, G. (2005). *Risk Factors, Protective Factors and the Prevention of Antisocial Behavior Among Juveniles*. Ed. Kirk Heilbrun vd. New York: Oxford University Press.
- Demirtaş, İ. (2012). İnceleme Raporu: Aile Ve Çocuk Mahkemesi Uzmanlarının Yaşadıkları Sorunlar. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı. <http://www.icdenetim.adalet.gov.tr> (Erişim Tarihi: 17.04.2016).
- Ediz, A. ve Türe, H. (2015). "Ankara İlinde Çocuk Suçluluğuna Yönelten Sebeplerin Chaid Analizyle İncelenmesi". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 14: 247-50.
- Gül, S. K. ve Güneş, İ. D. (2009). "Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet". *Sosyal Bilimler Dergisi* 11: 79-101.
- Güler, M. (2010). "Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk Ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi". *TBB Dergisi* 89: 355-72.
- Güler, A. vd. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma (2. Basım)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Günşen-İçli, T. (2009). Çocuk Suç ve Sokak. Ankara: ASAGEM.
- İrtiş, V. (2010). *Understanding Juvenile Penal Justice of Turkey*. Ed. Francis Bailleau and Yves Cartuyvels. Brussels: Vubpress.
- İrtiş, V. (2012). Çocuk Ceza Adaletini Çifte Şiddet Bağlamında Düşünmek. Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar-V Sempozyumu. İstanbul: İstanbul Barosu.
- İrtiş, V. (2015). "Çocuk ve Genç Ceza Adaleti Politikaları: Muğlaklaşan Sınırlar, Yetişkinleştirilen Çocuk ve Gençler". *Amme İdaresi Dergisi* 48: 89-110.
- Karaaslan, B. ve Boz, H. (2013). "Samsun Adli Tıp Şube Müdürlüğü'nde Muayene Edilen Ve Rapor Düzenlenen Çocuk Olguların Değerlendirilmesi." *Adli Tıp Dergisi* 27: 36-43.
- Karataş, Z. (2017). Çocuklara Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamalarında Sosyal Hizmet Müdahalesinin Önemi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1: 1-20.

- Karaman-Kepekençi, Y. ve Akyüz, E. (2005). *Suçta Yönelen Çocuğun Hakları*. Ed. Sevdâ Uluğtekin. Ankara: Dostlar Dayanışma Derneği Yayınları.
- Kolbükten, B. (2012). *Herşey Çocuklar İçin: Ya Adalet*. Ed. Yaşar Çavdar vd. Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı.
- Kurtuluş, A. vd. (2009). “Denizli İlinde 12-15 Yaş Arasındaki Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri”. *Pamukkale Tıp Dergisi* 2: 8-14.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma (3. Basım)*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Liebmann, M. (2007). *Restorative Justice: How It Works*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Mann, E. A. and Reynolds, A. J. (2006). “Early Intervention and Juvenile Delinquency Prevention: Evidence from the Chicago Longitudinal Study”. *Social Work Research* 30: 153-67.
- Miles, M. B. vd. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. California: Sage Publications.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II. Cilt, (5. Baskı)*. Çev. Sedef Özge. İstanbul: Yayın Odası.
- Özbek, M. (2008). *Suçta Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu*. İstanbul: Beta.
- ÖZGEDER (2005). *İslahevleri ve Cezaevlerinde Tutuklu ve Hükümlü Durumda Bulunan Çocukların Sosyal ve Yasal Koşullarının İyileştirilmesi*. Ankara: Öz-Ge Der Yayınları.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Çev. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Polat, O. (2009). *Kriminoloji: Kriminalistik Üzerine Notlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Resmi Gazete. 15.07.2005. 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu”.
- Tekin, U. (2005). *Çocuk Yargılamasında Avrupadaki Yeni Uygulamalar*. Ed. Yener Ünver. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- UNICEF (2014). *Adalet Artık Daha Çocuk Dostu Olacak*. Basın Merkezi. <http://www.unicef.org.tr> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

- Uluğtekin, S. (2004). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Uluğtekin, S. (2012). *Denetimli Serbestlik Altındaki Gençler ve Ailelerine İlişkin Araştırma: İhtiyaçlar ve Beklentiler*. Ankara: ÖZGEDER.
- Uluğtekin, S. (2014). *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Eleştirel Düşünme ve Türkiye'deki Çocuk Adaletinin Bazı Özellikleri*. Ed. Pınar Akkuş, Başpınar-Aktütün Özgür. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2013). Çocuk ve Suç (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ziyalar, N. vd. (2012). "Content Analysis of Social Investigation Reports Submitted to Juvenile Courts: A Turkish Sample". *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal* 8: 1-13.

